

Vladimirov-setä asuu Suomessa

Aloitin fiktiolla. Siinä Marcel Proust jääkin elämään unohdettua elämää korkilla vuoratuun huoneeseensa. Maailma unohtaa hänet. Joskus harvoin kriitikot muistavat ohimennen piikitellä *Kadonnutta aikaa etsimässä* -romaanisarjaa vanhahtavasta kómpe-lyydestä. Proust menettää halunsa ja kykynsä kirjoittaa. Kunnes, jostain oikusta, hänen kirjansa alkavat saada nykyistä mainettaan. "Tämä kirjailija Prousthan on muuten elossa", muistuu kustantajalle mieliin, sattumoisin. Ehkä häneltä voisi saada jotain uutta julkaista-vaan hyvän suhdanteen aikaan?

Käy kuitenkin ilmi outo asia: syystä tai toisesta Proust ei kirjoita mitään. Kustantaja lähestyy toista kautta. Ehkä lähettäisimme paikalle kirjallisuuden professorin tutustumaan aineistoon, haastattelemaan kirjailijaa ja kirjoittamaan Proustin muistelmat? Tämä onnistuukin, ja kirjallisuuden tutkija on tavattoman innostunut aineistostaan. Viimeinkin saadaan selville — luotettavasti — kuka Albertine on, Albert vai ei? Kun muistelmat ovat valmiit, Proust allekirjoittaa ne ja vakuuttaa kaikille epäilijöille, että kyseessä ovat nimenomaan hänen aidot muistelmansa. Kirja myy loistavasti, onhan siinä purettu *Kadonneen ajan* suurta yleisöä ärsyttänyt moniselkoisuus. Kirjallisuuden tutkimus saattaa olla haltioissaan, koska nyt on kerrankin saatu esille lopullinen sana, *se mitä Proust todella tarkoittaa*, miksi hän kirjansa kirjoitti, kenestä niissä missäkin kohdassa puhutaan. Kirja tulee kurssivaati-
musten pakolliseksi osaksi ja jopa niin suosituksi, että kiinnostus *Kadonnutta aikaa* kohtaan alkaa ehtyä. Onko oikeastaan mitään, mitä ei olisi paremmin ilmaistu professorin toimittamissa ja Proustin allekirjoittamissa muistelmissa?

Ajatuskoe on tahallisen herjaava. Onko mitään mieltä — tai edes sallittua — rinnastaa politiikka ja kirjallisuus? Tämä rinnastus nähdään kyllä hyväksyttäväksi valtion, 'politiikan' ja yleisen edun näkökulmasta. Kirjallisuutta ja sen ilmiöitä voidaan suomalaisessa traditiossa legitimitä arvioida valtiollisten intressien läpi. Matti Klinge (HS 8.10) puolustaa Snellmanin pidättyvää asenneta Kiven *Seitsemään veljekseen*: "Snellman ja Ahlqvist olivat eri tavoin ajamassa kulttuurimuodon suomenkielistämistä. Molempien päämääränä oli sivistyneen suomenkielisen kulttuurin luominen. Ajankohtaisessa tilanteessa oli erityisen tärkeää osoittaa, että Suomen kansa ei ollut raakalaiskansaa. Se voitiin hyvin sivistää. Tämä saattoi tapahtua kehittämällä suomenkielistä koululaitosta. Ei tarvinnut edellyttää, että kaikki korkeampi opetus annettaisiin vain ruotsiksi ja muilla kielillä (...) *Seitsemän veljeksen* primitiiviseksi käsitetty kuva Suomen kansasta ei olisi Ahlqvistin kannalta katsoen voinut tulla huonompaan aikaan."

'Suomen kieli' on huomiota herättävän tyhjä kategoria tässä Klingen eläytyvässä arvioissa. 'Suomen kieli' on korkean politiikan pelikortti, jota tulee käyttää 'arvokkaiden asioiden' ilmaisemiseen. Sillä tuntuu olevan kaksi ominaispiirrettä. Ensimmäinen on *ero*: se ei ole Ruotsin kieli sen paremmin kuin keisarillisen Venäjänkään kieli. Toisaalta tämä kieli on — näin on osoitettava — sivistyneiden ja korkeiden asioiden ilmaisemisen *väline*. Yhdessä nämä lähtökohdat ennakoivat hyvin kehittyneitä vaikenemisen välinettä, joka tekee mahdolliseksi käydä 'kielitaistelua' kiinnostumatta kielestä. 'Kielitaistelijoilta' kuluukin kolmisenkymmentä vuotta keksiä *Seitsemän veljeksen* kieli. Kielen puolustamiseen näyttää liittyvän sen tukahduttamisen ja mitätöimisen juonne. Kieli on sivuseikka siihen *asiaan* nähden, jota sillä tulee ilmaista. Brittiläisen hienostunut Oxford-sanakirjojen sarja esittelee edelleenkin alakielen vivahteita, joista suomalaiset sanakirjat vaikenivat.

Kun sormi osoittaa kuuta, joutuu sormesta kiinnostunut helposti hullun kirjoihin. Risto Alapuron vertailu eräiden elokuvien vastaanotosta Suomessa ja Ranskassa kertoi tämän lukutavan eron säilyneen (ks. *Sosiologia* 1/88, 3—7). Suomalainen kritiikki tuljotti kirjaimellisesti siihen, 'mitä' esitetään, kiinnostumatta juurikaan elokuvan kielen viitteistä, ironioista tai traditioon kohdistuneista kommentaareista.

Proust-fiktio oikea kotimaa onkin Suomi, ei suinkaan Ranska. Ajatuskoe pyrki nostamaan esiin muutamia tekstikriittisiä käsitteitä. Lyhyesti: mikä on tekstin kirjoittamisen ja sen allekirjoittamisen välinen suhde? Jos allekirjoitan julkilausuman tai erokirjeeni, en välttämättä ole silti tekstien kirjoittaja. Juridisena tekona allekirjoitus kuitenkin osoittaa, että tekstin minä ja allekirjoittaja kuuluvat yhteen. Muistelmien ja elämäkerrallisten teosten kohdalla tilanne on kuitenkin toinen. Suomalainen romaanin lukija ei sentään usko, että kirjan 'minä' tarkoittaa nimilehdellä olevaa nimeä. Edes *Kadonnutta aikaa etsimässä* -teoksen 'Marcel' ei tunnetusti ole kirjailija Marcel Proust. Teksti kertoo henkilöstä nimeltä Marcel, jolle tapahtuu asioita, joka tuntee, kokee ja tekee asioita. Mutta vasta tämä teksti luo kolmannen henkilön, Marcelin, joka on jo kirjailija ja kertoo tarinaa siitä miten hänestä tuli kirjailija. Gerard Genette on ollut yksi näiden monien 'Marcel'-kerrosten hieno erittelijä.

Vaikka yksinkertaistaisimme kuvaa unohtamalla fiktion ja siirtymällä 'todesta' otettaviin elämäkertoihin, ei tämä minä-kerrostuneisuus haihdu olemattomiin. Eri 'minä' toimii, kokee ja on mukana kuin se 'minä', joka kirjoittaa asioista elämäkerran. Voin kirjoittaa lauseen: "Minä tein 15 vuotta sitten poliittisia typeriä". 'Minällä', joka tässä lauseessa on tuomiolla, ei ole mahdollisuuksia puolustautua. Päinvastoin: kirjoittava 'minä' poimii, unohtaa, valikoi, jäsentää, luo yhteyksiä ja purkaa niitä, esittää selityksiä ja kumoaa niitä. Kirjoittaminen, kertominen "tapahtuu" siten kahdessa eri suunnassa. Naiivi lukija huomaa vain tapahtumien ketjun ikään kuin parhaan asiantuntijan kirjoittamana kuvauksena elämän kulusta. Lähdekriittinen lukija kysyy, miten *menneisyyden* 'minästä' kertominen rakentaa *nykyisen* 'minän' ja hänen tulevaisuutensa. Kirjoittavan minän kohdalla on kysymys aina myös *tulevaisuuden* luomisesta. Minkä retorikan, käsitteistön, kielen ja kertomusrakenteiden kautta kirjoittava minä esittää tarinan toisesta, 'menneisyyden' minästä?

Jos luovomme naiivin naturalistisesta 'minän' lukemisesta, kysymys omaelämäkerrallisen tekstin allekirjoittamisesta muuttaa muotoaan. Paul de Man huomauttaa aiheellisesti, että puhe elämäkerran 'allekirjoittamisesta' siirtää huomion luvottomasti juridiikkaan ja sopimusteoriaan. Vaikka kuinka allekirjoitan: "Tein suuria poliittisia typeriä 15 vuotta sitten", en tietenkään saa tähän lausumaan allekirjoitusta 15 vuoden takaiselta 'minältä' (Hän kammoksuisi ja pelkäisi tuota tulevaa petturiä). Ero kirjoittavan ja kirjoitetun minän välillä säilyy rauhoittavista vakuutteluista huolimatta.

Ahti Karjalainen vakuuttaa, että hän allekirjoittaa ja hyväksyy kaiken, mitä on esitetty *Presidentin ministerin* sivuilla. "Minä olen lukenut kirjan kannesta kanteen ja hyväksyn teoksen joka rivin" (IL 8.9). Samaan hengenvetoon hän vakuuttaa olevansa kyllin hyvässä kunnossa vastatakseen sanoistaan. Jukka Tarkka puolestaan vakuuttaa, että laajan aineiston ja haastatteluiden ansiosta teoksessa kuuluu nimenomaan Ahti Karjalaisen ääni. Karjalaisen ääni kertoo tarinan lopussa, kuinka hänen alkoholinkäytöstään tuli "poliittinen kysymys". Lopulta, ilman varsinaista aihetta, Keskustapuolueen johto ryhtyi painostamaan häntä eroamaan Suomen Pankin johdosta. Toukokuussa 1983 tasavallan presidentti erotti hänet tehtävästään.

Voimme palata vielä kirjan alkuun, Karjalaisen esipuheeseen: "Sen jälkeen kun Tasavallan presidentti Mauno Koivisto erotti minut Suomen Pankin pääjohtajan tehtävästä olen vetäytynyt yksityiselämään ja ollut jokseenkin vaiti kaikista niistä vaiheista, joiden

kautta hirvensalmelaisen pienviljelijäperheen poika päätyi presidentti Urho Kekkosen lähimmäksi luotetuksi. Tämä kirja on tilinteko siitä, mikä on jäänyt kertomatta”(7).

Jos nyt hyväksymme kaiken edellä annetun tiedon, niin yksi ongelma jää silti askarruttamaan mieltä. Miksi rauhallisia eläkepäiviä viettävä ja vaativiinkin valtiollisiin tehtäviin soveltuva Karjalainen ei kirjoittanut teostaan itse, onhan hän ennenkin tehnyt kirjoja? Miksi mukaan tarvitaan Jukka Tarkka? Ehkä voimme viitata kirjoitustehtävän vaativuuteen, sen fyysiseen raskauteen. Olisiko Suomen Pankin pääjohtajan tehtävän hoito ollut vähemmän raskasta?

Toisaalta voimme aprikoida avun laatua. Jean-Jacques Rousseau sepitti tekstiä mielellään öisin ja saneli sen aamulla sihteerilleen. Hän siis käytti apuvoimaa, mutta meidän ei tarvitse pohtia, kenen ääni lopputuloksessa kuuluu. Kuinka on laita, jos otamme avuksi historioitsijan, joka haluaa kuopia maata nähtyään aineiston harvinaislaatuisuuden? Ei ole epäilystäkään, etteikö Jukka Tarkka olisi pätevä mies näkemään aineiston arvon ja myös arvioimaan sitä. Mutta juuri tällä kohtaa muistelmat ja elämäkerta alkavat risteytyä tavalla, jonka seuraukset ovat hallitsemattomat. Tarkalle muodostuu työssä rooli, jota Karjalainen ei voi allekirjoittaa ulos. Lopputulos ei ole tutkimuskaan, koska siinä ”puhuu Ahti Karjalaisen ääni”. Teksti itse antaa viitteitä siitä, että Tarkan rooli saattaa olla hyvinkin moniulotteinen.

Ensimmäinen vihje löytyy kirjan kannesta: ”Presidentin ministeri”. Esipuheen upea avausvirke yhdistää sekin erottamisen, ”hirvensalmelaisen pienviljelijäperheen pojan” ja huipentuman: ”päätyi presidentti Urho Kekkosen lähimmäksi luotetuksi”. Asetelma on niin vanha, että jo ennen naistutkimusta se on oivallettu dekkarikirjallisuudessa: ”Oletteko te se Nero Wolfen Archie Goodwin? — Ei suinkaan, olen Archie Goodwinin oma Archie Goodwin”. Muistelmat kertovat: ”Monet ovat jälkeenpäin sanoneet, että olin tämän kaavan mukainen mallioppilas, ahkera ja tunnollinen. Jos opettaja käski kotiläksyä antaessaan lukemaan jonkin raamatunlauseen kymmeneen kertaan, luin sen kymmeneen kertaan, riippumatta siitä, oliko se välttämätöntä oppimisen kannalta” (14). Kirja rakentaa kuvaa tunnollisesta, kuuliaisesta ja toisesta riippuvaisesta miehestä: vanhemmat, opettajat, Kekkonen, Suomi, Neuvostoliitto. Viktor Vladimirov oli, näin kertoo kuvateksti, ”syvälinen Suomen politiikan tuntija ja valloittava persoonallisuus” (128—129).

Presidentin ministerin lukemista vaikeuttaa nyt kahden perspektiivin, kahden tulevaisuushorisontin päällekkäisyys. Ei ole epäselvyyttä siitä, että Tarkka ja Karjalainen ymmärtävät kirjan toiminnan nykyisyydessä kutakuinkin käänteisesti. Kolmio Koivisto — Hirvensalmi — Kekkonen vetoaa lukijaansa: tämä kaltoin kohdeltu mies on noussut syvältä Suomen kansan tavallisuudesta Presidentin rinnalle, joten on korkea aika ymmärtää hänen ansionsa ja suuruutensa.

Karjalaisen tarinan — sellaisena kun se nyt on luettavissa — traagisimpana piirteenä näyttää olevan eräänlainen *itsevalittu toissijaisuus*. Yritys nousta Kekkosen varjosta Kekkosen työn jatkajaksi katkeaa viimeistään neuvostoliittolaisten ystävien toppuutteluun. Presidentin ministerillä ei ole voimaa muuhun kuin alistumiseen, nujertumiseen Kekkosen edessä. Raivo ja kostonhimo kohdistuu vasta pienempiin mahteihin: Keskustapuolueen valeystäviin. Ehkä viimeaikainen keskustelu Olavi J. Mattilan asemasta selvittää myös Karjalaisen reaktion jyrkkyyttä. Mistä asti sellaisilla instansseilla kuin (pikkupoikien) Keskustapuolue on oikeus puuttua itseään ylempänä olevien asioihin? On ironista huomata, miten Tarkan kirjan siivittämä keskustelu Paavo Väyrysen eroamisesta palautuu samaan toimeen ja samaan kysymykseen: voidaanko johtajia mistään syystä erottaa. Väyrynen olisi turvassa, jos hän olisi valinnut erottamattomuuden.

Jos hyväksymme ajatuksen itsevalitusta toissijaisuudesta, joudumme lopulta tunkeilevan kysymyksen eteen: onko Jukka Tarkka Karjalaisen uusin Vladimirov, ”syvälinen

Suomen politiikan tuntija ja valloittava persoonallisuus”? Tällä en viittaa salajuoniin tai epärehellisyyteen vaan yksinkertaiseen vertailuun: kumman kirjoittajan nykyisyyteen ja tulevaisuuteen liittyvä tavoite on toteutunut paremmin? Ahti Karjalainen on tuskin saanut osakseen suurta ymmärrystä, vaikka mitään itsekriittistä ulottuvuutta ei tekstissä pitänyt-kään olla. ‘Kekkosen kauden’ kriitikot voivat taas olla tyytyväisiä tästä asiantilasta, koska juuri tämä Karjalaisen ymmärtämättömyys, sokeus tilanteen muutoksen edessä, on antanut julki niin tavattoman rikkaan tutkimusta ja poliittista keskustelua virittävän aineiston.

Voidaan siis arvioida, että kirjan “allekirjoittajista” vain Tarkka oli joltisenkin selvillä sen yleisestä merkityksestä ja seurauksista. Ehkä tämä on perusteltu tai ainoa pätevä lähtökohta poliittisten eliittien tutkimisessa. Ongelmaksi tämä muuttuu siksi, että “Karjalaisen ääni” on konstruktio ja konstruoitu niin vahvasti erillisestä näkökulmasta. Populaariin — lue: myyvään — esitykseen ei sisälly edes hahmotelmaa siitä, *mitä Karjalaiselta kysyttiin* kuluneen 10 tunnin aikana. Hannu-Tapani Klami on vaatinut esikuulustelujen nauhoittamista siitä syystä, että syytetyn antamat lausunnot ja tiedot ovat tulosta myös kuulustelijan vihjeistä ja kysymyksistä. Syytetytkin allekirjoittavat kuulustelupöytäkirjoja, silti harva poliisi tohtii esiintyä syytetyn “äänenä”. Ammatilainen osaa itse kysellä ja punnita (saamatta tietysti työstä vastausta), mutta suurelle yleisölle teos myydään naturalistisena, mutkattomana Karjalaisen totuutena. Kun Tarkka ei kerro, mitä operaatioita ja tekniikoita hän on mahdollisesti käyttänyt oppiessaan puhumaan “Karjalaisen äänellä”, jää aineiston luonne arvoitukseksi. Jos Paavo Haavikko innostuisi kirjoittamaan muistelmani, voisin olla sekä imarreltu että halukas allekirjoittamaan ne, mutta tokkopa lopputulosta voitaisiin analysoida osana kielenkäyttöni kehitystä.

Toinen epäily koskee sitä avaimenreikää, josta olemme päässeet kurkistamaan tätä kieltämättömän rikasta ja tunteita kuohuttavaa kuvaa vallan käytöstä — ja tämän avaimenreiän olemassaolon ehtoja. Syntyneessä — ja huolellisesti rakennetussa — poliittisessa speaktaakkelissa kysymys tämänkaltaisen kansalaistunteita loukkaavan tiedon historiallisista ehdoista jäi sivuun. Tuohtunut Tarkka vaati televisiossa, että “tällainen toiminta (väyrysenkaltainen) on aina paljastettava, kun se on mahdollista”. Vallan paljastaminen tuli mahdolliseksi Kekkosen valtarakennelman ja K-linjan täydellisen romahtamisen myötä. Tämäkään ei selitä kaikkea. Karjalaisen henkilökohtaisen uran piti romahtaa kohta kohdalta: Kekkonen hylkää, Virolainen vie presidenttiehdokkuuden, alkoholin käyttö tulee julkisen kiistan kohteeksi ja omat miehet vaativat eroamaan. Tarkkaa voidaan onnitella tarkkasilmäisyydestä. Skeptikko toteaa: vallankäytöstä saadaan lähitietoa, kun nämä ehdot täyttyvät, eikä arkistoja ole sitä ennen tuhottu. Maaherrat tai maaheran paikan jonottajat eivät kirjoita tällaisia kirjoja. Kynnikko toteaa: näin saadaan tietoa siitä, miksi edellinen valta oli paha ja nykyinen paljon parempi.

Käsitellessäni aikaisemmin jatkuvuuden ja katkosten ongelmaa päädyin esittämään: “Politiikassa jatkuvuus tavataan yhdistää arvokkuuteen. Suurmiesten puolustajien kutsumuksena on osoittaa, että nuori NN ei poikkea sanottavasti ‘kypsästä’ NN:stä” (Politiikka 3/89, 144). Suomen Kuvalehden ja poliitikko Jukka Tarkan käynnistämä speaktaakkelia sai luonteensa ja voimansa ehkä suurelta osaltaan Paavo Väyrysen oman, kroonisesti oikeassa ja samana olemisen pakon ansiosta. Yhtä historiattomasti kuin toimittajat kauhistelivat, yhtä historiattomasti Väyrynen todisti olleensa alusta alkaen kaidalla tiellä. Sama horjumattomuus koskee tietysti Karjalaista itseään, joka ei ole ymmärtänyt koko kritiikin aaltoa: “Enkä näe muuta moraalisesti tuomittavaa (Väyrysessä) kuin sen, että hän väittää kirjani sisältävän sellaista, mitä se ei sisällä... Että jotkut pilkut ratkaisisivat sisällön” (IL 8.9.). Ainoat loukkaukset voivat kohdistua vain muistelmiin.

Jukka Tarkan päätös televisiossa voidaan tiivistää vaatimukseksi: "yleisen edun" nimissä on "moraalisesti tuomittava" tällainen "epäisänmaallinen toiminta". Poliittisen historian tutkijalle olisi herkullista tutkia, miten "yleinen etu" ja "isänmaallisuus" artikuloituvat eri poliittisten käänteiden jälkeen. "Yleisen edun" näkökulma — käytettiinkö tätä termiä jo silloin? — sai suuret suomalaisuusmiehet vaikenemaan Aleksis Kiven hengiltä. "Yleinen etu" vaatii välillä kommunistien, välillä Tannerin sulkemista turvasäilöön. "Isänmaan edun" nimissä suomalaiset julkaisijat oppivat noudattamaan Neuvostoliiton suurlähetystön/ presidentti Urho Kekkosen vaatimuksia "neuvostovastaisuuden hillitsemisestä". Kekkosen uraa voi kuvata paradoksina: mies, jota syytettiin epäisänmaallisuudesta nousi ensin isänmaalliseksi, sitten isänmaallisuuden määrittelijäksi.

Skp:n vähemmistö vastusti 1970-luvun sinnikäästi kaikkia yrityksiä määritellä Suomi "puolueettomaksi" maaksi. Moni tästä traditiosta lähtenyt, ja nyttemmin liberalismia harrastava vaikuttaja on ollut vaatimassa Paavo Väyrysen erottamista — yleisen edun nimissä. Varsin harvat liberaalit puolustivat yksilön tekijänoikeutta omiin kirjjeisiinsä ja niiden julkaisemiseen: yleistä etua ei sovi yksilön vastustaa. Kekkosen aika (Snelmanin aika, Paasikiven aika) elää ja voi hyvin siinä 'yleisen edun' kollektivistisessä kielessä, jolla Kekkosen aikaa kritisoidaan. Samoissa kielellisissä asetelmissä pysyy tietysti vastakkainen liike "Urho Kekkosen elämäntyön" puolesta.

Kertomus Mauno Koiviston noususta presidentiksi kertoo, kuinka Suomella oli liian vanhaksi ja sairaaksi päässyt presidentti, joka vielä viimeisillä voimillaan yritti epäparlamentaarisin keinoin kaataa Koiviston hallituksen ja tien uudeksi presidentiksi. Keskustelu Väyrysen kirjeenvaihdosta on uudelleen elävöittänyt tämän kertomuksen kansalaisten mielissä. Siksi oli odotettua ja ymmärrettävää, että Koivisto halusi ottaa asiaan kantaa ja nimenomaan korostamalla omaan kertomukseensa jo liittyvää uhkaa "hyvin epäparlamentaarisin keinoin" toimineista vastustajista. Väyrynen on tässä inttamisessään ihanteellinen vastustaja Koivistolle: kuka muu muistuttaisi paremmin Koiviston ratkaisevasta siirrosta ja sen synnyttämästä kokonaan uudesta tilanteesta?

Väheksymättä lainkaan Koiviston siirtoa — joka erottaa hänet kokonaan Karjalaisen jatkuvista siirtymisistä — voi silti kysyä, miten valtakunnalle oli tullut niin vanha ja itsevaltiainen presidentti. Vuonna 1973 Kekkonen opetti puolueille Michelsin oppia kantapäähän kautta: mikään ei yhdistä niin kuin suuren johtajan erouhkaus, tässä tapauksessa ilmoitus olla asettumatta ehdokkaaksi. Vasta vuosia myöhemmin, Kekkosen jälkeen, tätä tapahtumaa alettiin pitää nöyryyttävänä. Entä pelasiko SDP kuuluisalla Neuvostoliiton kortilla pyytäessään vanhaa Kekkosta seuraavien vaalien ehdokkaakseen heti vuonna 1975? Mikäli toimittajat vaativat edelleen jokaista vastuullista eroamaan, tulevat valtiojohdon, toimitusten ja tutkijakunnan vapaiden paikkojen rivistöt olemaan kovin pitkät. Kaikkia kissoja ei ole tarve maalata harmaiksi, mutta lähihistorian arvioinnissa saattaisi olla syytä etäännyä (perinteisestä) tuomioistuinkäytännöstä. Suuri speaktaakkeli tunnekuohuineen on määritellyt sankarit ja petturit uudelleen, minkä jälkeen ehkä ymmärrämme entistä vähemmän mitä ja miksi tapahtui, ja mikä oli oma osuutemme asiantilaan.

Matka kuvain kaatamisesta kuvain palvontaan on hämmästyttävän lyhyt, kuten W.J.T. Mitchell sanoo.

MATTIHYVÄRINEN